

Ekklesia Breda 15 november 2020 - 'Ontmoetingen met een engel' – Het boek Tobit
Gelezen: Nico ter Linden – Tobit, Tobias en de engel (Nico ter Linden)
Korte toespraak Franck Ploum

1.

Het verhaal van Tobit en de reis van zijn zoon Tobias, ontstaan ergens eind tweede eeuw voor onze gangbare jaartelling, gaat over fundamentele levensvragen. De belangrijkste is de vraag naar het kwaad in deze wereld en hoe je als mens daarmee omgaat. De Joodse traditie kent veel van dit type familie en reisverhalen. De meesten zijn ontstaan in tijden van ballingschap. In den vreemde, weg van Jeruzalem en haar tempel, gedwongen op reis, gedeporteerd naar een vreemd land, verdreven van je geboortegrond, onderdrukt door een vreemde mogendheid. En binnen die situatie proberen de leefregels van de Thora te onderhouden. Zo ontstonden verhalen van kwaad dat goede mensen treft, van mensen op reis, van families die moeten leven in den vreemde en hoe trouw aan God-bevrijder uiteindelijk wordt beloond.

Je doet niets dan goeds, geeft eten aan de armen, begraaft de doden en vervolgens wordt je getroffen door blindheid. Je loopt op de luchthaven van Eritrea en ineens vliegen de raketten van Ethiopië om je oren. Je leeft je leven in Manilla doet geen vlieg kwaad en een orkaan verwoest in één klap je leven. Dat gevoel van onrechtvaardigheid, dat je ook overvalt wanneer goede lieve mensen veel te jong ziek worden en sterven, wanneer je zelf je stinkende best ergens voor hebt gedaan en het mislukt, daarover gaat dit type verhaal.

2.

*'Ik geloof in de zon, ook als ze niet schijnt.
Ik geloof in de liefde, ook als ik die niet voel.
Ik geloof in God, ook als Hij zwijgt.'*

Op de muur gekalkte woorden in een kelder in het Duitse Keulen, waar zich gedurende de hele oorlog enkele joden verborgen hielden. Deze woorden lijken de kortste samenvatting van verhalen als in het boek Tobit. Dat je in het goede kunt blijven geloven ook al spreken de feiten het tegen. Dat je aan God blijft vasthouden, al zie je in je omgeving alleen nog dingen gebeuren die het mogelijke bestaan van een god onder kritiek stellen.

De familiegeschiedenis van Tobit is een levende illustratie van wat er biddend wordt beschreven in de psalmen: het lijden van de rechtvaardigen, de spot van de belagers, de kwaadwilligen die er met de buit van door gaan. Tobit is te vergelijken met Job, de rijke grootgrondbezitter die alles – inclusief zijn dierbaren – kwijtraakt. Maar hun omgang met het onrecht dat hen wordt aangedaan is verschillend. Job gaat alles in twijfel trekken, klaagt aan, verwijt. Tobit blijft ondanks zijn blindheid vasthouden aan het goede. Beide stemmen worden in de psalmen verenigd. Beide stemmen vertolken de mens in haar omgang met goed en kwaad.

3.

In het Valkenbergpark hier in Breda, staan twee beelden. Tegen de muur van begijnhof vinden we Tobias en de engel Raphaël. Even verderop - in de open ruimte – een moeder met kind, vluchtend voor de oorlog. 'De vlucht uit Breda 1940'. Twee reisverhalen verbeeld, twee situaties waarin onrecht onschuldige mensen treft. De een gaat op zoek naar levenskansen in die gegevens omstandigheden. De ander zit nog in een eerder stadium, waarin je alleen kunt denken: hoe kom ik hier weg, waar zijn mijn kinderen, waar moet ik heen? Zal er ergens een gastvrije en veilige plek zijn, waar ik welkom ben? De een heeft weer houvast gevonden, als een engel van God staan de woorden van de Thora als een muur achter Tobias. De ander zwemt in paniek en onzekerheid en zoekt in de open ruimte naar aanknopingspunten van houvast. Op zoek naar een engel, naar mensen als Tobit,

die ook in tijden van onrecht vast blijven houden aan wat goed is en rechtvaardig: eten voor de armen, de doden begraven, onderdak voor de vluchteling.

Eens sloegen Nederlanders op de vlucht voor oorlog en geweld. Sommigen konden snel weer terugkeren, anderen moesten langdurig onderduiken, velen kwamen om. Dat zou toch voldoende bagage moeten zijn om je te kunnen verplaatsen in de situatie van de vele vluchtelingen die nu onze kant op komen? Zeker, steeds meer mensen zijn van de generatie na de oorlog, of hebben slechts een staartje meegemaakt, maar de verhalen zijn doorverteld, de geschiedenis is nog jong. Ook Tobias is tweede generatie, zijn ouders werden gedeporteerd, hij ging mee en groeide op in den vreemde. Maar van zijn ouders leerde hij de Thora te leven: recht doen, armen te eten geven, vreemdelingen gastvrij onthalen.

4.

In tijden van onrecht en onderdrukking, ontstonden binnen de Joodse traditie verhalen over mensen die ondanks alles trouw bleven aan God bevrijder en de toekomstwoorden die daaraan vastzitten. Het zijn die woorden die je helpen om door alle realiteit heen te blijven zien dat er ook een andere realiteit is, dat er nooit alleen duisternis heerst. Het verhaal van Tobit gaat dus ook over kijken, over zien, over je eigen blindheid voor het goede dat ook gebeurt, ondanks alles.

Psalm 112-vrij (Huub Oosterhuis – 150 psalmen vrij)

*Je zou gelukkig willen zijn:
Stevig, vrolijk, rechtop,
goede omgang met je medezusters
aardig gevonden worden
dat zou je willen – wie niet?*

*Wil je ook goed zijn, betrouwbaar,
trouw, rechtvaardig, meedogend?*

*Een duistere zaak is de wereld
maar er zijn mensen van licht.*

*Gierig wreed zelfzuchtig dezen en genen
maar er zijn mensen die geven en delen.*

*Er is kwaad en woester kwaad onstuitbaar
maar er zijn mensen die de doem doorbreken.*

*Er zijn woorden gesproken
die werken ten goede, je hart versterken,
je geweten scherpen.*

*Gelukkig wie ze zoekt te horen
en leeft om te volbrengen.*

Een kwaadwillig mens wordt nooit gelukkig.